

Yirminci Yüzyılda Bir Veli

ŞEYH AHMED EL-ALAVÎ^(k.s.)

M A R T I N L I N G S

Çeviri
Betül Özel Çiçek

YIRMİNCİ YÜZYILDA BİR VELİ

Martin Lings

Tercüme: Betül Özel Çiçek

SUFİ KİTAP | 34

anı - biyografi | 1

© *martin lings*, 1995

a sufi saint of the twentieth century: sbaikb abmad al-'alawi
ITC, Cambridge, UK

editör ZEYNEP ÖZBEK

düzelti İSLAM DALP

kapak tasarımı KEREM MİRİALEM

iç tasarım TAMER TURP

1. baskı Ekim 2009, İstanbul

2. baskı Ocak 2018, İstanbul

isbn ISBN: 978-975-9161-33-0

9 789759 161330

SUFİ KİTAP

Cağaloğlu Alemdar Mahallesi,

Alayköşkü Caddesi, No: 5

Fatih / İstanbul

Telefon: (0212) 511 24 24

P.K. 50 Sirkeci / İstanbul

sufi.com.tr

sufi@sufi.com.tr

   sufikitap

Kültür Bakanlığı Yayıncılık

Sertifika No: 12364

BASKI VE CİLT

Çağlayan Basım Yayın A.Ş.

Sarıncı yolu No:7

Gaziemir / İzmir

Tel: (0232) 274 22 15

Sertifika No: 11314

YAYIN HAKLARI

© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak

Tımaş Yayın Grubu bünyesinde

faaliyet gösteren Sufi Kitap'a aittir.

İzinsiz yayınlanamaz.

Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

İÇİNDEKİLER

- 15 Mütercimın Önsözü
25 Üçüncü Baskıya Önsöz

I. BÖLÜM TARİK VE TARİKAT

- 31 Birinci Fasil: Dışarıdan Görünüşü
54 İkinci Fasil: Tasavvufun Menşei
70 Üçüncü Fasil: İçeriden Görünüş
103 Dördüncü Fasil: Müşid

II. BÖLÜM ÖĞRETİ

- 147 Beşinci Fasil: Vahdet-i Vücüd
157 Altıncı Fasil: Üç Âlem
174 Yedinci Fasil: Harflerin Remzi
185 Sekizinci Fasil: Muazzam Huzur
198 Dokuzuncu Fasil: İrfan
203 Onuncu Fasil: Abdest
212 On birinci Fasil: Namaz

III. BÖLÜM İLERİ UFUKLAR

- 225 On ikinci Fasil: Manevî Rabıta
231 On üçüncü Fasil: Vecizelerinden Seçmeler
243 On dördüncü Fasil: Şiirlerinden Seçmeler
262 Ek A: Eserleri
265 Ek B: Silsile-i Şerif

269 DİZİN

I. BÖLÜM

TARİK VE TARİKAT

BİRİNCİ FASIL

DIŞARIDAN GÖRÜNÜŞÜ

Aşağıda alıntıladığım yazı Dr. Marcel Carret tarafından nakle-
dilmiştir. Hiçbir girizgâha ihtiyaç duymayan ve kendisini gayet iyi
temsil eden bu satırları okuyanlar, mevzu edilen olaylar cereyan
ederken Şeyh elli yaşında olmasına rağmen, neden başka bir şeyle
değil de bu alıntıyla başlamayı seçtiğimi şüphesiz anlayacaklardır.

Şeyh Ahmed el-Alavî ile ilk kez 1920'nin ilkbaharında görüştüm.
Tesadüfî bir karşılaşma değildi bu, Müstaganem'de muayenehane
açtıktan birkaç ay sonra, onu muayene etmek için çağırılmıştım.

Bedenin ufak talihsizliklerine çok az önem veren Şeyh'in bir
doktora danışmasına ne sebep olmuş olabilirdi? Ve neden diğer
birçok alternatif varken yeni gelen birini, beni seçmişti?

Nihayetinde, bu soruların cevaplarını Şeyh'in kendisinden öğren-
dim: Müstaganem'e geldikten kısa süre sonra, sadece Müslümanlar
için, Arapların kasabası Tigitt'te¹ bir muayenehane açmıştım ve haf-

1 Müstaganem, Cezayir'de, Avrupalı ve Arap kasabalarının birbirlerinden tamamen ayrı
olduğu nadir yerlerden biridir. (Louis Hubert Gonzalve Lyautey (1854 -1934) Fas'ın ilk
askerî valisi olan Fransız general. 1912-1925 tarihleri arasında görev yapmıştır. 1921'de
maraşel olmuştur. Mütercimim notu.) Cezayir'de yapılan hatalardan ders çıkarak
Avrupalı ve Arap kasabalarını ayırmayı Fas'ta kanun haline gelmiştir. Müstaganem'i ise
bugünkü haline getiren şehrin yaylışıdır. İki kasaba dar ve derin bir vadiyle birbirinden
ayrılır, her iki taraf da kendine has özelliklere sahiptir. Sadece Müslümanların kasabasının
on iki bin ila on beş bin sakini vardır ve adı Tigitt'tir. Şeyh Ahmed el-Alavî burada yaşamış

tada üç kez cüzî bir ücret karşılığı hastalara bakıyordum. Müslümanların devlet tarafından kurulmuş dispanserlere karşı içgüdüsel bir nefretleri olduğundan tam ortalarında kurulmuş, zevk ve âdetlerine göre düzenlenmiş kliniğim başarılı olmuştu. Bu başarının akisleri Şeyh'in kulağına da gitmişti.

Çoğu Avrupalı'nın aksine, besbelli Müslümanlara küçümseyici bir gururla yukarıdan bakmayan, ülkeye yeni gelmiş Fransız doktorun bu teşebbüsü Şeyh'in ilgisini çekmişti. Bilgim haricinde ve onun tarafından da hiçbir soruşturma gayreti olmadan, müritleri tarafından nasıl görüldüğüm, neler yaptığım, hareketlerim, hastaları tedavi yöntemlerim ve Müslümanlara karşı canayakın tavrım hakkında etraflıca bilgilendirilmişti. Bu sebeple ben onun varlığından bile habersizken Şeyh Ahmed el-Alavî, beni çok iyi taniyordu. 1920 baharında geçirdiği çok şiddetli grip de Şeyh'in beni çağırılmaya karar vermesine vesile olmuştu.

Onunla ilk temasımdan itibaren sıradan bir şahsiyetin huzurunda olmadığım intibamı edindim. Misafir edildiğim oda, Müslümanların evlerindeki bütün odalar gibi mobilyasızdı. Odada sadece -daha sonra içlerinin kitap ve yazmalarla dolu olduğunu öğreneceğim- iki sandık vardı. Fakat zemin bir uçtan diğerine halılar ve hasırlarla kaplıydı. Bir köşede, kilim kaplı bir döşek vardı ve bu döşegin üstünde, sırtına yastıklar konulmuş, elleri dizlerinde bağdaş kurarak dimdik oturmuş Şeyh duruyordu.

Beni ilk çarpan şey, Şeyh'in, İsa Mesih'in tasvirleriyle benzerliğiydi. İsa'ninkilerle neredeyse tamamen aynı olan kıyafetleri, yüzünü çevreleyen ince ketenden sarığı, tüm hali tavrı, her şey bu benzerliği pekiştiriyordu. Bana öyle geldi ki Martha ve Meryem'le beraber

ve meşhur ettiği ve şimdi de bahçesine defnolduğu zaviyesi* de burada denize nazır kurulmuştur. (Bu not Dr. Carret'e aittir. Bundan sonraki notlar aksi belirtilmedikçe Martin Lings'e aittir.)

* Zaviye: Bu kelimenin manası köşe yahut kuytu yerdir. Tarikat mensuplarının devamlı buldukları yer için kullanılan zaviye, tek bir odaya yahut Alaviyye zaviyesinde olduğu gibi bir camiye ve külliyesine işaret edebilir. Zaviyeyi manastır şeklinde tercüme etmek, şüphesiz yanlış anlaşılmalara sebep olacaktır. Yine de, sufleri keşişlerden ayıran hususiyetler olsa da Hıristiyanlık'taki manastır tarikatları İslam'daki tasavvuf tarikatlarının en yakın karşılıklardır.

kaldığı zaman havarilerini yanına kabul eden Mesih'in görünüşü de aynen böyleydi.

Şaşkınlıktan bir an eşikte kaldım. O da gözlerini benim yüzüme yöneltmişti fakat uzaklara bakıyor gibiydi. Sonra her zamanki karşılama ifadeleriyle içeri gelmemi söyleyerek sessizliği bozdu. Yeğeni Sidi Muhammed, tercümanı rolündeydi çünkü Şeyh Fransızca'yı iyi anlasa da, konuşmakta güçlük çekiyordu ve bir yabancıнын yanındayken sanki hiç Fransızca bilmiyormuş gibi davranıyordu.

Halıları ve hasırları kirletmemek için ayakkabılarımın üstüne giymeye terlik istedim ama Şeyh buna hiç gerek olmadığını söyledi. Benim için bir sandalye getirilse de böyle bir ortamda sandalyeye oturmak saçma geldiğinden, mindere oturmayı tercih edeceğimi söyleyerek reddettim. Şeyh belli belirsiz gülümsedi ve bu basit jestle şimdiden onun yakınlığını kazandığımı hissettim. Yumuşak ve alçak bir sesi vardı. Kısa cümlelerle ve az konuşuyordu. Etrafındakiler, en ufak bir hareketi yahut kelimesiyle harekete geçerek emirlerini sessizce yerine getiriyorlardı. Ona karşı duyulan derin bir ihtiramı hissediyordunuz.

Müslümanların âdetlerinden bir kısmını şimdiden bildiğimden ve muhatabımın sıradan biri olmadığını farkına vardığımdan, çağırılma sebebim olan mevzuya birden bire girmemeye dikkat gösterdim. Şeyh'in, Sidi Muhammed vasıtasıyla bana Müstaganem'de oluşum, buraya ne sebeple geldiğim, karşılaştığım zorluklar ve memnun olup olmadığım hakkında sorular sormasına müsade ettim.

Bu sohbet esnasında genç bir mürid büyük pirinç bir tepsiyle naneli çay ve çörek getirdi. Şeyh bir şey yemedi ama çay servisi yapıldığında bana çay ikram etti ve çay bardağını ağzıma götürdüğümde benim için besmele çekti.

Ancak bu mutad teşrifat bittikten sonra Şeyh benimle sağlığını konuşmaya karar verdi. Beni ona ilaçlar yazmam için çağırmadığını, tabii eğer kesinlikle gerekli olduğunu ve ona iyi geleceğini düşünüyorsam ilaçlarını alacağını ama bunu yapmak için en ufak isteği bulunmadığını ifade etti. Sadece, birkaç gün önce geçirdiği hastalığın ciddiyetini öğrenmek istiyordu. Hiçbir şey saklamadan, durumu

hakkında ne düşündüğümü ona açıkça söylemem hususunda bana güveniyordu. Gerisinin hemen hemen hiç önemi yoktu.

Merakım ve ilgim gittikçe artıyordu: İlaçlara rağbet etmeyen hasta bir adam oldukça ender görünürdü ama iyileşmek için özel bir isteği olmayan ve sadece hastalığının derecesini bilmek isteyen hasta bir adama daha da ender rastlanırdı.

Baştan ayağa ayrıntılı bir muayeneye başladım, hastam sesini çıkartmadan kendini bana bıraktı. Ben muayene esnasında ne kadar titizlik gösterirsem o da bana o kadar güvenerek dediklerimi yapıyordu. İnanılmayacak kadar zayıftı, o kadar ki insan onun hayatın, içinden yavaşlatılmış bir hızda aktığı bir canlı olduğu intibama kapılıyordu. Ama ciddi bir rahatsızlığı yoktu. Bu muayene esnasında yanımda sadece Sidi Muhammed bulunuyordu, arkası bize dönük ve gözleri yerde, odanın ortasında üzgün ve hürmetkâr bir biçimde oturuyor, soruları ve cevapları alçak bir sesle tercüme ediyor ama arkasında ne olup bittiğini görmüyordu.

Muayenemi bitirdiğimde, Şeyh oturduğu yere geri döndü, Sidi Muhammed ellerini çırpı ve aynı genç adam tekrar çay getirdi.

Şeyh'e, çok ağır bir grip geçirdiğini ama ciddi bir rahatsızlığının olmadığını, önemli organlarının gayet güzel çalıştığını ve ona rahatsızlık veren sıkıntılarının muhtemelen birkaç güne kendi kendilerine kaybolacaklarını söyledim. Herhangi bir komplikasyon çıkacakmış gibi gözükme de, benzer durumlar her zaman belirli bir risk taşıdığından hastalığının yakından takip edilmesinin lüzumunu ve bir önlem olarak tekrar gelip onu göreceğimi belirterek bu kadar zayıf olmasını endişe verici bulduğumu ve biraz daha fazla yemesi gerektiğini düşündüğümü ifade ettim. Günlük diyetinin bir litre süt, birkaç kuru hurma, bir ya da iki muz ve biraz çaydan oluştuğunu da muayene esnasında sorduğum sorularla öğrenmiştim.

Şeyh, muayenemin sonucundan oldukça tatmin olmuş gözüküyordu. Bana vakur bir tavırla teşekkür etti, rahatsızlık verdiği için özür diledi ve ne zaman gerekli olduğunu düşünürsem gelip onu tekrar görebileceğimi söyledi. Yemek meselesinde ise görüşleri

benim görüşlerimden biraz farklıydı: onun için yemek yemek bir zorunluluktan ve elinden geldiğince az yemeye çalışıyordu.²

Eğer yeteri kadar yemek yemezse gittikçe daha da zayıflayacağını ve gelecekteki hastalıklara karşı direncinin azalacağını işaret ettim. Bunun onun için hiç önemli olmadığını çok iyi anladığımı ama öte yandan eğer hayatını sürdürmek istiyorsa yahut sadece hayatta kalmak istiyorsa, ne kadar rahatsız edici olursa olsun tabiatın gereklerine uymasının kaçınılmaz olduğunu dile getirdim.

Bu görüşten belli ki etkilenmişti, çünkü uzun bir süre sessiz kaldı. Sonra, elini belli belirsiz sallayıp hafifçe gülümseyerek nazik bir şekilde: “Allah yardım eder,” dedi.

Şeyh Ahmet el-Alavî ile ilk karşılaşmamızı ayrıntılarıyla anlattım çünkü şahsiyetini anlatmanın en iyi yolunun ilk karşılaşmamızda bende bıraktığı intibayı aktararak başlamak olduğunu düşündüm. Bu intiba, onu görmeden önce hakkında hiçbir şey bilmemenden dolayı güvenilirdir.

Bu alışlagelmedik şahıs hakkında bir şeyler öğrenmeye çalıştım ama kimse bana önemli bir şey söyleyemedi. Kuzey Afrikalı Avrupalılar İslam'ın bâtinî meseleleri hakkında o kadar cehalet içinde yaşarlar ki onlara göre bir şeyh yahut murabıt bir tür büyücüdür, politik gücü dışında bir önemi yoktur. Şeyh'in böyle bir gücü olmadığından onun hakkında hiçbir şey bilmiyorlardı.

Dahası, üzerinde düşününce, kendi hayalgücümün kurbanı olup olmadığını merak etmeye başladım. O İsa'ya benzeyen yüz, o huzur dolu yumuşak ses, o asil tavırlar aslında var olmayan bir maneviyatı vehmetmemde etkili olmuş olabilir. Davranışları önceden hesaplanmış pozlar olabilir ve belki de bu umut vaadeden sûretin altında hiçbir şey yoktu.

2 Müritlerinden İbn Abdülbârî, bir gün Şeyh'e neden bu kadar az yediğini sormuş. Şeyh, “Yemek yemek için çok az bir iştihak duymam sebebiyle,” diye cevap vermiş. Ve ardından eklemiş: Müritlerimin obur yahut yeme-içmeden zevk alan kişiler olmalarını istemesem de iştihakımın azlığının sebebi, fukaranın* bir kısmının zannettiği gibi zühd değildir. (Şehaid, s. 116)

* Fakirin çoğulu (İngilizce fakir kelimesi buradan gelir). Fakir, İslam'da manevî yoksunluğa işaret ederek, bir tarikatın mensupları için kullanılır.

Yine de o kadar sade ve tabii gözüküyordu ki ilk intibam devam etti ve daha sonra olanlar da bu intibayı pekiştirdi.

Ertesi gün ve sonraki günlerde, tamamen iyileşinceye kadar tekrar tekrar onu kontrole gittim. Her gittiğimde onu aynı halde gördüm; hareketsiz, aynı pozisyonda, aynı yerde, gözleri uzaklara dalmış ve dudaklarında belli belirsiz bir tebessümle, sanki önceki günden bu yana tek milim kumıldamamış gibi, sanki zamanın kendisi için geçerli olmadığı bir heykelmiş gibi.

Her ziyaretimde bana karşı daha da samimileşiyor ve bana daha da çok güveniyordu. Sohbetlerimiz sınırlı olsa da ve tıbbi sorular haricinde genelgeçer mevzulardan bahsetsek de karşımdaki adamın bir sahtekâr olmadığına dair inancım gittikçe güçleniyordu. Kısa zamanda arkadaş olduk ve Şeyh'e bir doktor olarak onu ziyaret etmemin artık gerekmediğini söylediğimde, benimle tanışmaktan dolayı çok memnun olduğunu ve arada sırada vakit bulduğumda onu ziyaret etmemin çok hoşuna gideceğini ifade etti.

Bu, Şeyh'in 1934'teki ölümüne kadar sürecek bir arkadaşlığın başlangıcıydı. Bu on dört yıl boyunca, onunla haftada en az bir kez görüştüm. Bazen, boş vaktim olduğunda onunla konuşma zevkine varmak için gidiyordum, bazen Şeyh beni ailesinden biri için çağırıyor ve sıklıkla da istikrarsız sağlığı alakamı gerektirdiğinden evine uğruyordum.

Eşim ve ben, gittikçe ailenin yakınları arasına girdik. Belli bir zamandan sonra evlerinde, kendi evimizdeymiş gibi hissetmemizi sağladılar ve sonunda bizi neredeyse ailelerinden saydılar. Ama bu tedricen ve farketmeden oldu.

Şeyh'le ilk karşılaştığımda, şu anki zaviye daha inşa edilmemişti. Bazı dervişler arsayı almış ve Şeyh'e hediye etmişlerdi. Zaviyenin temelleri atılmıştı ama 1914'te başlayan sorunlar inşaatın ilerleyişini 1920'ye kadar engellemişti.

Bu zaviyenin inşa edilme yolu etkileyici ve özgündü. Alışılmış manada ne bir mimar ne de bir ustabaşı vardı. Bütün işçiler gönüllüydü. Mimar, Şeyh'in kendisiydi. Gerçi o da ne bir plan çizmiş ne de gönye işletmişti. Sadece ne istediğini söylemiş ve istekleri inşaat

işçileri tarafından anlaşılmıştı. Bu işçiler çeşitli yerlerden geliyorlardı. Birçoğu Fas'tan özellikle Riff'ten, bir kısmı da Tunus'tan gelmişlerdi. İşçiler için herhangi bir çağrı yapılmamıştı. Sadece zaviye yapımının yeniden başlayabileceği haberi yayılmıştı, ama işçilerin gelmesi için bu yeterli olmuştu. Şeyh'in Kuzey Afrikalı müritleri arasında nöbetleşe bir göç hareketi baş göstermişti: duvar ustaları, marangozlar, taş kesiciler, yol işçileri hatta vasıfsız işçiler, azıcık erzaklarını bir mendile koyuyor ve el işçiliklerini onun hizmetine sunmak için efendilerinin yaşadığı çok uzaktaki o kasabaya doğru yola koyuluyorlardı. Maaş almıyorlardı. Sadece karınları doyuruyordu ve çadırlarda yaşıyorlardı. Ama her akşam, namazdan bir saat önce, Şeyh onları topluyor ve manevî öğütler veriyor, vaaz ediyordu. Ödülleri buydu.

Bu şekilde iki, bazen üç ay çalışıyorlar, sonra inşaatta emekleri olduğu için memnun, ruhları manevî olarak tatmin olmuş şekilde evlerine dönüyorlardı. Başkaları onların yerine geliyor, belirli bir zaman sonra onların da sırası geçiyor, işe devam etmek hususunda çok iştahlı olan yeni gelenlerle yer değiştiriyorlardı. İnsanlar devamlı geliyorlardı, hiçbir zaman işçi sıkıntısı olmuyordu. Bu böyle iki sene kadar devam etti, ikinci senenin sonunda inşaat bitmişti. Dindarlığın bu yalın ve samimi tezahürü içimi derin bir sevinçle dolduruyordu. Demek ki dünyada hâlâ herhangi bir karşılık beklemeden bir mefkûreye kendilerini adayacak kadar çıkarsız insanlar vardı. Ortaçağda katedralleri inşa eden aynı şevk, burada, 20. yüzyılın ortasında da kendini gösteriyordu. Bu olayın gözleri şaşkınlıktan açılmış bir şahidi olduğum için çok mutluydum.

Zaviyenin inşası biter bitmez, dervişler, zaviyenin açılışını kutlamak için büyük bir şenlik düzenlemek istediklerini söylediler. Şeyh de başka türlü süni yapılamayacağını düşünerek bu isteğe rıza gösterdi.

Arkadaşlığımız artık Şeyh'e aklımdan geçenleri söyleyebilecek kadar ilerlediğinden, alışkanlıklarına bu kadar ters düşen, yalnız kalma ve kendini geriye çekme hususlarındaki tercihlerine bu kadar zıt bir gösteriye rıza göstermesine hayretimi dile getirdim.

Sohbetlerimiz esnasında yeğenini tercüman olarak kullanmaktan çoktan vazgeçmişti. Yine de Sidi Muhammed neredeyse her zaman yanımızda bulunurdu. Kural olarak Fransızca konuşuyorduk ve yeğeni ancak Şeyh, bir düşüncesini dilimizde tam olarak ifade edemediğini hissettiğinde müdahale ediyordu.

Hayretimi ifade ettiğimde, omuzlarını neredeyse farkedilmeyecek şekilde silkti ve ne dediğini kelimesi kelimesine hatırlamasam da aşağı yukarı şöyle söyledi: “Haklısın. Bunlar fuzuli şeyler. Ama insanları oldukları gibi kabul etmek gerek. Herkes saf akıl ve tefekkürle mutmain olamaz. Arada sırada bir araya gelmek ve kendi fikirlerinin başka birçok kişi tarafından paylaşıldığını hissetmek ihtiyacını duyarlar. Üstelik bunun Müslümanların toplandığı kimi dinî mekânlarda gördüklerin gibi havaya ateş açılan, at yarışları yapılan, çok fazla yemek yenilen bir şenlik olacağını düşünme. Müritlerim için şenlik manevî bir neşveyi paylaşmak demektir. Sadece, karşılıklı fikir alışverişinde bulunmak ve cemaatle namaz kılmak için bir araya gelecekler.”

Böyle ifade edildiğinde, şenlik fikri beni daha fazla rahatsız etmedi. Gelen müritlerin sayısına bakıldığında, şenliğin başarılı geçtiğini söylemek mümkün olabilirdi. Her taraftan ve her sınıftan insan gelmişti. Şeyh’in bana söylediklerinden yola çıkarak, bu toplantının, mücerret düşünen, ilme yatkın bir kısım müridin, akidelerinin girift meselelerini tartışırken sivrilmeyi ve kılı kırk yaran cinasları belirlemekteki keskin yeteneklerini göstermeyi umut ettikleri bir kongre gibi olacağı fikrine varmıştım.

Sidi Muhammed’in üstünkörü tercüme ettiği açılış konuşmalarından anladığım kadarıyla, toplantının doğası -özellikle genç müritler söz konusu olduğunda- gerçekten de zannettiğim gibiydi. İlgimi çekenlerse onlar değil, sükût ve vecd halindeki yaşlı müritlerdi. Aralarında en alçak gönüllü olanlarından, saf ruhlarında yanan ateşin maneviyatlarını canlı tuttuğu, mezradan mezraya yürüyerek zaviyeye varmak için bir aydan beri seyahat eden Riff dağlılarından çok etkilenmiştim.

Altına-hücum devrinin öncüleri gibi, heyecan ve hevesle yola çıkmışlardı ama aradıkları geçici dünya zenginlikleri değildi. Onların arayışı tamamen manevîydi ve aldatılmayacaklarını biliyorlardı. Onları izledim, dingin, sükût halinde, mekânın kutsallığı içlerine işlemiş, en büyük özlemleri giderilmiş, sadece zaviyede oldukları gerçeğiyle bir çeşit vecd haline dalmış, büyülenmişcesine ortamı özümseyiyorlardı. Mutluydular, mutmaindiler, Allah'ın huzurundaydılar.

Sâir zamanlarda, bir seferde saatlerce hareketsiz ve sessiz kaldıktan sonra, müritler usulca uzun bir ilahiye başlardı. Sonra çember şeklinde gruplara ayrılır ve elele tutuşurlar, hareketleriyle eş zamanlı Allah ismini açık bir şekilde telaffuz ederek, yavaşça ve ritmik biçimde, öne arkaya sallanmaya başlardı. Bu (zikir), her çemberin ortasında bulunan ve sesi diğerlerinin sesini bastıran bir tür koro şefi³ tarafından verilen çok yavaş bir ritim ile başlardı. Bu arada kimileri gittikçe daha gürültülü ve şiddetli bir şekilde ilahiye devam ederlerdi. Yavaş yavaş ritim hızlanırdı. Öne arkaya doğru yavaşça sallanmanın yerini dizlerin kırılıp sonra aniden doğrulmasından mütevellit aşağı-yukarı bir hareket alırdı. Ayaklar oynamazdı. Kısa süre sonra çemberde bulunanlar soluk soluğa kalmaya başlardı ve sesleri de boğuklaşırdı. Zaman geçtikçe aşağı yukarı hareketler daha da sertleşir, sarsılma ve çırpınmalara dönüşürdü. Tanrı'nın ismi artık sadece nefesle telaffuz edilirdi ve sonunda nefesin kendisi de duyulmamaya başlayana kadar gittikçe hızlanarak devam ederdi. Bazı dervişler yorgunluktan yere düşerlerdi.

Mevlevîlerin zikrine benzeyen bu talim belli ki benzer bir ruh hali yaratma niyetiyle ortaya konuluyordu. Lakin, böylesine kaba ve yabani talimlerle Şeyh'in asalet ve zarafeti arasında nasıl bir manevî bağ olabileceğini merak ediyordum.

Ve Şeyh'in şöhreti nasıl bu kadar yayılmıştı? Sistemli bir propagandanın asla yapılmadığını biliyordum. İhvanlar insanları kendilerine çekmek için en ufak bir faaliyette bile bulunmuyorlardı. Şeyh'in müritlerinin olduğu her küçük köy ve kasabada, varlıklarını bugün

3 Zâkirbaşı. M.N.

de sürdüren, küçük ve gözden uzakta zaviyeler vardı. Bu zaviyeleri Şeyh'in tayin ettiği mukaddemler idare ve sevk ederlerdi. Bu küçük cemaatler, sanki insanlara sırlarını açık etmemek konusunda kıskançça bir karar almışlar gibi, prensip olarak her türlü bariz eylemden kaçınırlardı. Yine de, Şeyh'in etkisi yayılıyordu ve intisab etmek isteyen her türlü sınıf ve coğrafyadan talipler Şeyh'e geliyordu.

Bir gün hayretimi Şeyh'e söyledim. Dedi ki: "Buraya gelen herkes Allah fikrine müptela olmuştur."

Ve sanki İncil'den çıkmış şu sözleri sarfetti: "Buraya sekine⁴ bulmaya geliyorlar."

O gün, fazla mütecessis görünmemek için Şeyh'e daha fazla soru sormadım. Ama söyledikleri ile arada sırada duyduğum ve merakımı celbeden o zikirler arasında bir bağlantı olduğunun farkına vardım. Esasında, Şeyh'le sessizce konuşurken, zaviyenin uzak bir köşesinden, birinin uzun uzun içini çekiyor gibi söylediği "Allaaah!" nidası bize sık sık ulaşırdı.

Yeis dolu bir feryat gibiydi bu nida, mecnunca bir niyazdı ve çilehanede halvete çekilmiş yalnız bir müritten gelirdi, birçok defalar tekrarlanırdı ve sonra yine her yeri bir sükün sarardı.

"Derinliklerden sana sesleniyorum, ya RAB."⁵

4 İsmail Ankaravî *Minhacü'l-Fukara* isimli eserinin "Sekine-i kalp" bölümünde sekînenin ne olduğunu ve önemini şu şekilde açıklar: "Allah her şeyin en iyisini bilir. Allah u Teâlâ bir âyet-i kerîmesinde şöyle buyurmuştur: "İmanına iman katmak için mü'minlerin kalplerine huzur ve sükûnet indiren O'dur. Göklerin ve yerin askerleri Allah'ındır. Allah Hakimdir. Alîmdir." (Fetih, 4) Sükûnet sâliklerin kalplerinde bir nurdur. Sâlik bu sükûnet ve nûr sayesinde, korku ve endişelerini yener. Üzüntüsünde ve sıkıntısında ise o huzurla tesellî bulur ve o nûr, bâtına da (tazyik mahiyetinde) zâhire de akseden bir kuvvettir. Bu kuvvet ashâb-ı Resûl'ün üzerinde çok bariz olarak görünürdü. Kendilerinden o kadar emindiler, vakarlarından, yürürken sanki başlarının üzerinde birkaç kişi oturuyormuşcasına dik ve sarsılmaz bir yapıya sahiptiler. Hz Mevlânâ bu mevzua münasip şöyle buyurmaktadır. Nitekim Peygamber'in dostu da demiştir ki: Peygamber bize bir şeyden haber verdi, bir şey söyledi mi o seçilmiş Peygamber bu incileri saçtığı sırada bizden yüzlerce huzur, yüzlerce vakar isterdi. Hani başında bir kuş olur da uçmasın diye canın titrer. Yerinden bile kıvıldamaz, o güzel kuş havalanmasın dersin." İsmail Rusûhî Ankaravî, *Minhacü'l-Fukarâ*, Safi Arpağuş (haz.) Vefa yayınları, İstanbul 2008, s. 390.

5 130. Mezmur, Hac İlahisi, 1. ayet.

“Sana seslenirim yeryüzünün öbür ucundan, yüreğime hüznün çökünce. Erişemeyeceğim yüksek bir kayaya çıkar beni.”⁶

Mezmurlar’dan bu ayetler aklıma geldi. Niyaz aynı niyazdı, elem içindeki ruhun Tanrı’ya yakarışı.

Düşüncemde de yanılmamışım, çünkü daha sonra, Şeyh’e, duyduğumuz çılgınlığın manasının ne olduğunu sorduğumda bana:

“O ses bir müridin murakabede kendisine yardımcı olması için Allah’a yalvarmasıdır,” dedi.

“Murakabesinin amacının ne olduğunu sorabilir miyim?”

“Allah’ta nefsini bilmek.”

“Bütün müritleriniz bunu yapmayı başarıyor mu?”

“Hayır, bunu yapabilen seyrek, bu işi başarmak sadece çok azı için mümkündür.”

“Ya yapamayanlar? Onlara ne oluyor, ümitsizliğe düşüyorlar mı?”

“Hayır: Hepsini en azından sekineye erecek kadar yükseliyorlar.”

Sekine. Sık sık temas ettiği ve büyük etkisinin nedeninin temelinde yatan mevzu buydu. Kim, o ya da bu şekilde, sekineye ulaşmak arzusuyla yapıp tutuşmaz ki?

Nispeten iyi olduğu zamanlarda, Şeyh beni, kışlar hariç, İran yazmalarındaki bazı minyatürleri andıran, yüksek duvarlarla çevrilmiş küçük bir bahçenin sonundaki taraçada ağırlardı. Bu huzurlu ortamda, dünyanın bütün gürültülerinden uzakta, yaprak hışırtıları ve kuş sesleri arasında, uzun sükülarla bezeli sohbetlerimiz olurdu.

Birbirini anlayan ve belirli bir samimiyet derecesine ulaşmış kişilerde olduğu gibi, biz de beraberken sessiz kalmaya aldırılmıyorduk. Bazen sessizliğimize üzerinde derin derin tefekkür etmemizi gerektirecek bir düşünce sebep oluyordu. Dahası, Şeyh asla kelimelerini israf etmezdi ve gerçekten söyleyecek bir şeyimiz olmadıkça konuşma ihtiyacı hissetmezdik.

6 61. Mezmur, Davud’un Mezmuru, 2. ayet.

Başlangıçta, az da olsa İslam hakkında bildiklerim onu şaşırtmıştı. İslam'ın esaslarından ve şartlarından, anahatlarıyla Peygamber'in hayatından, ilk halifelerin tarihinden haberdardım ve Kabe ile Zemzem kuyusuna, İsmail'in annesi Hacer'le çölde kalmalarına dair bir şeyler biliyordum. Bütün bu bilgiler aslında çok azdı ama ortalama bir Avrupalı bu konularda öyle cahildir ki Şeyh hayretini gizleyemedi.

Bense onun açık fikirliliği ve hoşgörüsüne şaşırmıştım, çünkü şimdide dek hep bütün Müslümanların fanatik olduklarını ve Müslüman olmayan yabancılara karşı derin bir nefretten başka bir şey hissetmediklerini duymuştum.

Şeyh, Allah'ın üç peygambere vahyettiğini söylemişti, önce Musa, sonra İsa, sonra da Muhammed.⁷ Bundan yola çıkarak, İslam'ın en iyisi olduğunu çünkü Allah'ın en son vahyi üzerine kurulduğunu ama Yahudilik ve Hıristiyanlık'ın da ilahî vahiyle indirilmiş dinler olduğunu ifade ederdi.

İslam mefhumu da aynı şekilde engindi. Sadece esaslarda ısrar ederdi. Her zaman derdi ki:

“Ehl-i sünnet olmak için beş esası yerine getirmek yeterlidir: Allah'a inanmak ve Hz. Muhammed'in O'nun en son elçisi olduğunu kabul etmek, günde beş vakit namaz kılmak, zekât vermek, oruç tutmak, Hacca gitmek.”⁸

7 Kur'an yirmi sekiz peygamberden bahsettiği için Şeyh bunu indirgeyici bir manada söylememiştir. Dahası, sâlikleri için ele aldığı risalelerinin birinde (*El-Kavl'ül-Makbul*, s. 7) Kuran'ın (Hz. Muhammed'e hitaben) şu söylediklerine dikkati çeker: “Andolsun, senden önce de peygamberler gönderdik. Onlardan sana anlattıklarımız da var, anlatmadıklarımız da var.” (Mü'min Sûresi, 78. Ayet – Diyanet'in meali kullanılmıştır. M.N.) ve müritlerini Allah'ın elçilerinin yahut gönderdiği kitapların sayısını kısıtlamaya karşı uyarır.

8 Bu, sadece Ahmet el-Alavî hazretlerine ait bir görüş değildir. İslam'a göre bu beş şarta uymak Müslüman olmanın esasını yerine getirmektir. Nitekim meşhur Bedevi hadisi de buna işaret etmektedir: (Talha b. Ubeydillah'tan rivayetle) Hz. Peygamber'e Necid ahâlisinden bir adam geldi. Saçları karıştı. Kulağımıza sesinin mırıltısı geliyordu, ancak ne dediğini anlayamıyorduk. Hz. Peygamber'e iyice yaklaşıncaya gördük ki, İslam'dan soruyormuş. Hz. Peygamber, “Gece ve gündüzde beş vakit namaz,” demişti ki adam tekrar sordu: “Bu beş dışında bir borcum var mı?” Hz. Peygamber, “Hayır ancak istersen nâfile kılarırsın,” dedi. Hz. Peygamber, “Ramazan orucu da var,” deyince adam, “Bunun dışında oruç var mı?” diye sordu. Hz. Peygamber “Hayır! Ancak dilersen nâfile tutarsın,” dedi. Hz. Peygamber ona zekâtı hatırlattı. Adam, “Zekât dışında borcum var mı?” dedi. Hz. Peygamber, “Hayır, ama nâfile verirsen o başka!” dedi. Adam geri döndü ve giderayak,

Onun özellikle takdir ettiğim yönü, hiçbir şekilde dininin propagandasını yapmamasıydı. Ona sorduğum zaman düşüncelerini açıklardı ama bu düşüncelerin bana faydası olup olmadığını merak etmezdi. Dinimi değiştirmem için en ufak bir teşebbüsü olmadığı gibi, uzunca bir süre de dinî inançlarımın neler olabileceği hususunda hiçbir merak göstermedi. Bu tavrı, onun şahsi özelliklerinden biriydi. Derdi ki:

“Bana ihtiyacı olanlar bana zaten geliyorlar. Neden diğerlerini de kendime çekmeye çalışayım? Asıl önemli olan şeyler onların umurlarında değil ve kendi yollarında yürüyorlar.”

Bu sebeple sohbetlerimiz, birbirleriyle iyi anlaşılan iki komşunun bahçelerini ayıran çitin üzerinden zaman zaman yaptıkları sohbetlerden farklı değildi.

Fakat bir gün, bir meselede kendi fikirlerimi ortaya koyunca, bu ona fikirlerimi biraz yoklama imkânı verdi. Belki bunu yapmayı bir süredir düşünüyordu ama bu ince meseleyi nasıl ortaya koyacağını bilemediğinden bir fırsat çıkmasını bekliyordu.

Bu fırsat bazı Sudan âdetlerini İslam’a taşıyan zenci Müslümanlar bahsi üzerine ortaya çıktı. Belli zamanlarda, boynuna çiçek ve kurdelelerden bir çelenk geçirdikleri bir boğayla, davul ve tef çalarak, zil takıp dans ederek, bağırıp şarkı söyleyerek sokaklarda yürüyorlardı. Yine bu olayın vuku bulduğu bir gün, verandanın altında, huzur dolu bahçede bu tören alayının boğuk sesleri uzaktan kulağımıza geliyordu. Neden bilmiyorum, bu eylemlerle belli Katolik törenlerini öfkeyle karşılaştırmaya giriştim ve bana göre nasıl Aşai Rabbani⁹ ayini (eğer kişi bu ayine sembolik manalar yüklemesse)

“Bunlara ilâve yapmayacağım gibi noksan da tutmayacağım,” dedi. Hz. Peygamber de, “Sözünde durursa kurtuluşa ermiştir,” buyurdu. Buhârî, İman et-Temimî, eş-Şûrâ beyne’l-Esâle ve’l-Muâsıra, Amman 1405/1985, s. 27-28. Hz. Ömer’den aktarılan bir hadis de şöyledir: “Resulullah’ı^(sav) şöyle buyururken işittim. İslâm beş şey üzerine bina olunmuştur: Allah’tan başka ilah olmadığına şehadet etmek, Muhammed’in O’nun kulu ve elçisi olduğuna şehadet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, beytüllahı hacetmek, ve Ramazan orucu tutmak.” Buhari ve Müslim. M.N.

9 İsa’nın son akşam yemeği üzerine düzenlenen tören. Bu törende İsa’nın kanını temsilen şarap içilir, etini temsilen ekme yenir. M.N.

tamamen büyücülükse, bu ayinlerin de tamamen puta tapma ayini olduğunu ifade ettim.

“Yine de o sizin dininiz,” dedi.

“Bir bakıma,” diye cevap verdim. “Henüz annemin kucağındaiken vaftiz edilmişim. Bunun dışında beni ona bağlayan hiçbir şey yok.”

“O zaman sizin dininiz nedir?”

“Dinim yok.”

Bir sessizlik oldu. Sonra Şeyh:

“Garip,” dedi.

“Neden garip?”

“Çünkü sizin gibi bir dini olmayanlar genelde dinlere karşı düşmanca davranırlar. Fakat siz öyle görünmüyorsunuz.”

“Söyledikleriniz doğru. Fakat, sizin bahsettiğiniz insanlar hoşgörüsüz dinî bakışlarını korumuşlar, bunda inat etmişlerdir. İnançlarını kaybettiklerinde sizin bahsettiğiniz sekineyi, iç huzurunu bulamamışlardır. Tam aksi olmuştur.”

“Ve siz? Siz iç huzurunuzu buldunuz mu?”

“Evet. Çünkü ben eşyayı nihayetine kadar takip ettim ve her şeye yerli yerince ve tam kıymetince değer verdim.”

Bir müddet düşündükten sonra:

“Bu da garip,” dedi.

“Nedir?”

“Bu kavrayışa öğretinin¹⁰ yollarından başka vasıtalarla varmış olmanız.”

“Hangi öğreti?”

Belli belirsiz bir el hareketi yaptı ve tefekküre daldı. Bu konuda daha fazla konuşmak istemediğini anlayarak üzerine gitmedim.

10 Burada öğretî kelimesiyle karşılaşmaya çalıştığımız sözcük kitapta “doctrine” şeklinde geçiyor. Bu sözcükle Şeyh el-Alavî'nin yolunda çok özel bir vurguya sahip olan *mârifet*in kastedildiği anlaşılıyor. *Mârifet* ile ilgili detaylı müzakere ve açıklamalar ilerleyen bölümlerde gelecektir. Editörün Notu. [Elinizdeki tercümenin ilk okumasında ve notlandırılmasında büyük emeği geçen Ahmet Murat Özel'e teşekkür ederiz.]

O günden sonra Şeyh'in ilgisini daha fazla çektiğim izlenimini edindim. O zamana kadar her zaman gayet sıcak ve samimi görünen ilişkimiz sıradan bir arkadaşlığın sınırlarının ötesine gidememişti. Şeyh tanışlık edecek kadar benden hoşlanıyordu ama yine de yabancı biriydim ve aramızda az çok bir mesafe vardı. Seneler boyunca Şeyh için, gözünde muhtemelen çok da değeri olmayan gelip geçici bir meşguliyetten, hayat yolculuğunda yollarınızın kesiştiği bir yolcudan, insanın kibarlığı ve sıkıcı olmamasından dolayı yolun bir kısmını beraber gitmeyi kabul ettiği ama sonra unuttuğu geçici bir yol arkadaşından öteye gidememişim.

Bu vakıdan sonra, başbaşa kaldığımızda sohbetlerimiz daha soyut, nazarı bir hale büründü. Alenen izhâr edilenden çok daha fazlasını ima eden, şimdi sadece benim için değil, başkaları için de kıymetli bir belge olacak o muhteşem sohbetlerimizi hemen orada o anda kayıt altına almadığıma bütün kalbimle pişmanım. Fakat bu sohbetlere yıllar geçtikçe hatıramda verdiğim kıymeti o zaman vermemişim.

Bu sebeple, zihnimde yer etmiş bir iki çarpıcı noktayı ifade ederek bu sohbetlerin sadece genel muhtevasını anlatabilirim. Konuşmalarımız bazen uzun sükütların arasına serpiştirilmiş birkaç kelamdan bazen de fikrimi sorduğu bir konuya dair izahlarımdan ibaretti. Artık soruları ben değil o soruyordu. Hiç tartışmazdık, iki tarafın da diğerini kendisinin haklı olduğuna inandırmaya gayret ettiği o tür ihtilafları hiç yaşamadık. Bizimkisi sadece karşılıklı fikir alışverişiydi.

Din hakkındaki tutumumu ona böyle bir ortamda açıkladım. Herkes varoluş sebebinin ve istikbalinin bilinmezliğinden ızdırap duyduğu için her birimiz bizi tatmin edecek ve kafamızı rahat ettirecek bir açıklama ararız. Dinler ise çoğu insanı tatmin edecek bir cevap sağlar. Dinde manevî huzuru bulmuş birini hangi hakla rahatsız edebilirim? Zaten, hangi vasıtayı kullanırsa kullansın, hangi yolu seçerse seçsin, iç huzuru arayan kişi daima bir şeye iman ederek başlamak durumundadır. Bilim yolu bile, ki bu benim takip ettiğim yoldur, bir kısım varsayımlar yani ispat edilememesine rağmen doğruluklarının kendilerinden menkul olduğu kabul edilen

ilkeler üzerine kuruludur. Kişi nerede durursa dursun, işin içinde her zaman az ya da çok inanç vardır. Tek hakikat, kişinin hakikat olduğuna inandığı şeydir. Herkes kendisine en uygun yolu seçer. Eğer aradığı şeyi bulursa o zaman o yol onun için doğru yoldur. Bütün yollar eşittir.

Tam burada sözümü kesti ve:

“Hayır, hepsi eşit değildir,” dedi.

Açıklama yapmasını bekleyerek hiçbir şey söylemedim. Şöyle açıkladı:

“Eğer sadece rahat etme meselesinden bakarsan hepsi aynıdır. Ama farklı dereceler vardır. Bazı insanlar çok az şey ile yetinebilirler, diğerleri dinde tatmin bulurlar, bazılarına ise daha fazlası gereklidir, sadece kafalarının rahat etmesi değildir sahip olmaları gereken, beraberinde ruhun kemalatını getiren büyük huzuru da isterler.”

“Ya din?”

“En son bahsettiklerim için din, başlama noktasıdır.”

“O zaman dinden üstün başka bir şey mi var?”

“Öğreti dinden üstündür.”

Onun bu kelimeyi daha önce de kullandığını duymuştum: öğreti. Ama o zaman bunun manasının ne olduğunu sorduğumda cevap vermek istememişti. Çekinerek tekrar denedim:

“Neyin öğretisi?”

Bu sefer cevap verdi:

“Allah’a ulaşmanın yollarının.”

“Nedir bu yollar?”

Bana biraz acıyarak gülümsedi.

“Onları kullanmaya hevesin yokken neden sana ne olduklarını söyleyeyim? Eğer bana müridim olarak gelseydin sana bir cevap verebilirdim. Ama mesnetsiz bir merakı gidermenin ne faydası var ki?”

Başka bir seferinde, dua etmek hakkında konuşuyorduk. Bana göre dua Tanrı'nın mutlak hikmetine inananlarca yapılan mantıksız bir şeydi.

